

Αρχείο Δ.Πετροκόκκινου (1861-1941)

Το αρχείο Δ.Π.Πετροκόκκινου περιήλθε στην κατοχή της Γεναδείου το 1944, ύστερα από δωρεά των κληρονόμων του και αποσφραγίστηκε τον Ιούνιο του 1991 σύμφωνα με τον όρο της δωρεάς.¹ Παρουσιάζει από πολλές απόψεις ξεχωριστό ενδιαφέρον καθώς μας επιτρέπει να ακολουθήσουμε με σαφή τρόπο την τροχιά που ο ίδιος διέγραψε μέσα στο δημοτικιστικό κίνημα. Οι 259 επιστολές που περιλαμβάνει έρχονται να φωτίσουν τη "διακριτική" παρουσία² και την ακαταπόνητη συμμετοχή του Δ.Πετροκόκκινου -συχνά και υλική- σε πολλές από τις εκδηλώσεις του δημοτικιστικού αγώνα. Ακόμα μας επιτρέπει να ρίξουμε περισσότερο φως στις σχέσεις του με τους πρωτεργάτες του δημοτικισμού και ειδικότερα στις όχι χωρίς διακυμάνσεις σχέσεις του με τον Ψυχάρη, αλλά και να συμπληρώσουμε με πολύτιμα στοιχεία την πνευματική ιστορία των πρώτων δεκαετιών του αιώνα.

Τρεις κύκλοι επιστολών συναπαρτίζουν το πολύτιμο αυτό αρχείο: α) ο κύκλος Ψυχάρη, β) ο κύκλος Π.Βλαστού και γ) ο κύκλος Ιω.Μαυρογορδάτου.

α. Ο κύκλος Ψυχάρη παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Αποτελείται από 143 επιστολές, από τις οποίες 123 είναι επιστολές του Ψυχάρη προς τον Πετροκόκκينو. Η σχέση των δύο ανδρών αρχίζει το φθινόπωρο του 1900 όταν, ύστερα από σύσταση του Εφταλιώτη, ο Πετροκόκκινος επισκέπτεται τον Ψυχάρη στο Παρίσι.³ Τότε αρχίζει και η αλληλογραφία τους (29-10-1900) που θα κρατήσει μέχρι τον Ιούλιο του 1926 με μίαν ενδιάμεση διακοπή μεταξύ των ετών 1909 και 1915. Τη διακοπή, αποτέλεσμα της ψύχρασης των σχέσεων τους, θα προκαλέσει η συμμετοχή του Πετροκόκκινου στο Αδελφάτο της Πόλης και στην

έκδοση της εφημερίδας "Λαός". Στο αρχείο βρίσκεται και το αντίγραφο⁴ της επιστολής με την οποία ο Πετροκόκκινος κλείνει την πρώτη φάση της αλληλογραφίας τους, δίνοντας απάντηση στο δίλημμα που του είχε θέσει ο Ψυχάρης: "Να διαλέξεις. Η το Λαό, μαζί με το Αδελφάτο θα παρατήρησης- ή εμένα".⁵ Η αλληλογραφία τους δεν θα επαναληφθεί παρά το 1915, με αφορμή το θάνατο του γιού του Ψυχάρη Ερνέστου. Ψυχρές και τυπικές στην αρχή οι σχέσεις τους, θ' αναθερμανθούν στη συνέχεια για να οδηγήσουν σε μιάν εντυπωσιακή πύκνωση της αλληλογραφίας τους.

Ο Πετροκόκκινος θα σταθεί για τον Ψυχάρη ένας πολύτιμος φίλος και δε θα διστάσει να θέσει όλες του τις δυνάμεις στον αγώνα της γλώσσας για την "Ιδέα" από την πρώτη στιγμή της γνωριμίας τους. Απόδειξη τούτου και η έκδοση που θα κάνει τριών μελετών του Ψυχάρη και μίας του H. Pernot, σε αγγλική δική του μετάφραση, στην Καλκούτα⁶ στα 1902.⁷ Κοινή θεματική και των τριών μελετών το γλωσσικό ζήτημα. Στον τόμο αυτό ο Πετροκόκκινος θα περιλάβει κι έναν εκτενή πρόλογο⁸ όπου θα παρουσιάσει το πρόβλημα της διγλωσσίας στο νεότερο ελληνισμό και θα προβάλλει ταυτόχρονα την ηγετική φυσιογνωμία του Ψυχάρη στον δημοτικιστικό αγώνα.

Οι επιστολές του κύκλου αυτού πλουτίζουν τον ήδη μεγάλο αριθμό εκδεδομένων επιστολών,⁹ που προέρχονται από το χώρο της ιδιωτικής αλληλογραφίας Ψυχάρη, συμπληρώνοντας την εικόνα που ως τώρα είχαμε διαμορφώσει για τις δραστηριότητες και την προσωπικότητα του πρωτοπόρου του δημοτικισμού.

β. Ο κύκλος Βλαστού αποτελείται από 65 επιστολές των ετών 1920-1940, από τις οποίες 56 είναι επιστολές του Βλαστού προς Πετροκόκκινο, ενώ οι υπόλοιπες είναι επιστολές τρίτων προς Πετροκόκκινο ή προς Βλαστό (ο οποίος και τις διαβιβάζει στον Πετροκόκκινο) σχετικές με την αποστολή βιβλίων του Βλαστού. Η σχέση Βλαστού-

Πετροκόκκινου φαίνεται πως ξεκίνησε από την εποχή που και οι δύο δούλευαν στον οίκο Ράλλη στις Ινδίες. Πολύτιμος και για τον Βλαστό φίλος ο Πετροκόκκινος φροντίζει για τη διάθεση των βιβλίων του και αναλαμβάνει να τον διευκολύνει στις επαφές του με τους αθηναίους εκδότες, καθώς ο ίδιος είναι εγκατεστημένος στην Αγγλία. Στο αρχείο διασώζονται και δύο δακτυλόγραφοι κατάλογοι με χειρόγραφες σημειώσεις του Πετροκόκκινου που αφορούν την αποστολή των "τιμητικών αντιτύπων" των βιβλίων του Βλαστού "Ελληνική Διγλωσσία" και "Παραβλάσταρα".

γ. Ο τελευταίος κύκλος, ο κύκλος Ιω.Μαυρογορδάτου, αποτελείται από 50 επιστολές από τις οποίες 48 είναι επιστολές του Μαυρογορδάτου προς Πετροκόκκινο, όλες τους γραμμένες αγγλικά. Υπάρχει ακόμα ένα δελτάριο του Στ.Κυριακίδη προς Πετροκόκκινο(;) σχετικό με το χειρόγραφο του "Διγενή Ακρίτη"¹⁰ καθώς και ένα σημείωμα του Ν.Βέη προς τον Πετροκόκκινο(;) σχετικό με τον Μαυρογορδάτο. Η αλληλογραφία Μαυρογορδάτου-Πετροκόκκινου καλύπτει τα χρόνια 1931-1940 και αντανakλά τα ποικίλα εκδοτικά και άλλα φιλολογικά αλλά και ιστορικά ενδιαφέροντα του Μαυρογορδάτου. Στον κύκλο αυτόν περιλαμβάνονται και 12 χειρόγραφα φύλλα με τη μετάφραση 7 ποιημάτων του Καβάφη. Τα ποιήματα αυτά αποτελούν ένα δείγμα της μεταφραστικής δουλειάς του Μαυρογορδάτου, ο οποίος ήδη από το 1937 είχε ολοκληρώσει σε μια πρόχειρη πρώτη μορφή τη μετάφραση των 154 ποιημάτων του Καβάφη, έργο που θα δει το φως της δημοσιότητας μερικά χρόνια αργότερα.¹¹ Ένας χειρόγραφος τέλος κατάλογος καμωμένος από τον Πετροκόκκινο, που αφορά την αποστολή ενός φυλλαδίου που ο Μαυρογορδάτος κυκλοφόρησε το 1932 με τίτλο: "Εκκλησις περί βαλκανικής ομοσπονδίας", μαρτυρεί πως και σ' αυτή την περίπτωση ο Πετροκόκκινος είχε αναλάβει την ευθύνη της διανομής καθώς ο Μαυρογορδάτος, όπως και ο Βλαστός, ήταν εγκατεστημένοι στην Αγ-

γλία.

Αυτή ήταν πολύ συνοπτικά η εικόνα που παρουσιάζει το αρχείο Πετροκόκκινου. Στους τρεις κύκλους επιστολών θα πρέπει να προστεθούν και λιγοστά έγγραφα καθώς και διάφοροι λογαριασμοί και αποδείξεις. Η φύση ωστόσο αυτού του σημειώματος που σκοπό έχει μια πρώτη γνωριμία με το υλικό του αρχείου δεν επιτρέπει την παρουσίασή τους εδώ.¹²

Βίκυ Καλαντζοπούλου

Υποσημειώσεις

1. Θα ήθελα να ευχαριστήσω με αυτή την ευκαιρία την Υποδιευθύντρια της Γενναδείου Βιβλιοθήκης κυρία Σόφη Παπαγεωργίου καθώς και την Υπεύθυνη του Τμήματος Αρχείων κυρία Χριστίνα Βάρδα που μου εμπιστεύθηκαν την ταξινόμηση και καταγραφή του αρχείου αυτού.
2. Βλ. Ξ.Λευκοπαρίδη, "Αλληλογραφία της Π.Δέλτα (1906-1940)", επιμ. Ξ.Λ., Αθήνα, Βιβλ. της Εστίας, σ. 364.
3. Σε γράμμα του Ψυχάρη προς τον Εφταλιώτη (11-10-1900) διαβάζουμε σχετικά: "Έλαβα και το γράμμα σου για τον Πετροκόκκινο, τώρα τώρα. Τον παρακαλώ πολύ, μα πολύ να μου γράψη δυο μέρες πριν έρθη και να μου πη και το κατατόπι του στο Παρίσι. Πρέπει να ξέρω για να νταμθούμε σίγουρα". Και λίγες μέρες αργότερα (15-10-1900): "Τον Πετροκόκκινο τον είδα και μου άρεσε πολύ". Βλ. "Από την αλληλογραφία των πρώτων δημοτικιστών, Ι, Γιάννη Ψυχάρη και Αργύρη Εφταλιώτη αλληλογραφία, 716 γράμματα, Ιωάννινα (έκδ. Πανεπιστημίου Ιωαννίνων) 1988, σσ.329 και 330 αντίστοιχα.
4. Πρόκειται για το μοναδικό αντίγραφο επιστολής που σώζεται στο αρχείο του.
5. Επιστολή της 2-1-1909.
6. Ο Πετροκόκκινος εργάστηκε για αρκετό χρονικό διάστημα στις Ινδίες, στο γνωστό οίκο Ράλλη και επέστρεψε οριστικά στην Αθήνα στα 1909.
7. "The Language Question in Greece" by "Chiensis" [=Δ.Π.Πετροκόκκινος], Calcutta, 1902.
8. Ο πρόλογος αυτός είχε κυκλοφορήσει και ως αυτοτελές φυλλάδιο ένα χρόνο πριν, το Νοέμβριο του 1901, στο Karachi. Ο Πετροκόκκινος ε-

ξηγούσε τότε πως η έκδοση είχε κριθεί αναγκαία για ενημερωτικούς σκοπούς μετά τα Ευαγγελικά που είχαν αναστατώσει την πρωτεύουσα.

9. Βλ. σχετικά: "Από την αλληλογραφία των πρώτων δημοτικιστών, I...", σσ. κθ-λα.

10. Ο Μαυρογορδάτος επιμελήθηκε έκδοσης του "Διγενή Ακρίτη" που κυκλοφόρησε στην Αγγλία το 1956: "Digenes Akrites", Oxford, 1956.

11. John Mavrogordato, "The poems of Cavafy", London, "The Hogarth Press", 1951.

12. Λεπτομερή περιγραφή του αρχείου καθώς και σχολιασμό των γραμμάτων που το συναπαρτίζουν επιφυλάσσομαι να κάνω στην έκδοση που ετοιμάζω.